

ASOSIY VOSITALARNING ESKIRISHI VA AMORTIZATSIYASI HISOBIGA MILLIY STANDARTLAR ASOSIDA YONDASHUV

Nasirova Nargiza Tursunpulatovna
Namangan muhandislik- qurilish instituti
Iqtisodiyot kafedrası katta o`qituvchisi
nargiza7075@gmail.com

Juramirzayev Mohinur Nodirbek qizi
Namangan muhandislik- qurilish instituti
Buxgalteriya va audit kafedrası
2-bosqich talabasi

Аннотация:

Maqolada asosiy vositalarning eskirishi va amortizasiya hisobini yuritish va ularning xususiyatlari milliy standartlar talablariga muvofiq ilmiy tadqiq etilgan.

Kalit so`zlar: asosiy vosita, eskirish, amortizatsiya, buxgalteriya hisobi, aktivlar, amortizasiyani hisoblash, жадаллаштирилган амортизация.

ПОДХОД К УЧЁТУ ИЗНОСОВ И АМОРТИЗАЦИИ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ НА ОСНОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО СТАНДАРТА

Аннотация: In the article, depreciation and amortization of fixed assets and their features are studied in accordance with the requirements of national standards.

Ключевые слова: основные средства, амортизация, учет амортизации, активы, расчет амортизации, ускоренная амортизация.

APPROACH TO ACCOUNTING FOR WEAR AND DEPRECIATION OF FIXED ASSETS BASED ON THE NATIONAL STANDARD

Abstract:

The article considers the depreciation and amortization of fixed assets and their features. In Uzbekistan, special attention is paid to the peculiarities of accounting

for depreciation and amortization of fixed assets. Current assets, as a rule, do not have a sufficient service life to calculate depreciation.

Key words: fixed assets, depreciation, depreciation accounting, assets, depreciation calculation, accelerated depreciation.

Ma'lumki, asosiy vositalar xo'jalik yurituvchi subyektning daromad olish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Xo'jalik yurituvchi subyektjoylashuvi, miqdori, holati, texnik xizmat ko'rsatish va amortizatsiya holatini kuzatishda jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishadi. Asosiy vositalar hisobini tashkil etish korxonalarga asbob-uskunalar vatransport vositalarini kuzatish, ularning holatini baholash, ularni maqbul ish tartibida saqlash, asbob uskunalarining nosozliklarini va ishlamay qolish vaqtlarini minimallashtirish va aktivning ishlash muddatini yaxshilash imkonini beradi. Zamonaviy korxona ishlab chiqarish salohiyatining eng muhim elementi asosiy fondlardir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish korxonasining samarali ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatini tashkil etishda asosiy vositalar, ularning tarkibi va tuzilishi, texnik holati, eskirish darajasi muhim rol o'ynaydi. Biroq milliy iqtisodiyot ishlab chiqarish quvvatlaridan, ayniqsa, asosiy fondlardan samarasiz foydalanish bilan tavsiflanadi, bu nafaqat kapital rentabelligi darajasining doimiy pasayishi, balki iqtisodiyotda foydalaniladigan asosiy fondlarning texnik darajasida ham namoyon bo'ladi. Ijtimoiy munosabatlarning bozor o'zgarishining zamonaviy sharoitida asosiy fondlarni yangilash va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish vazifasi yalpi iqtisodiyot darajasida ham, muayyan korxona darajasida ham qo'yilmadi.

Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberallashtirishdan maqsad makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolishdan iborat, "Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolish, shu jumladan, iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini ta'minlash, milliy valyuta barqarorligi va ichki bozordagi narxlar darajasi asosiy ustuvor vazifamizdir" deb ta'kidadi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev. Shuningdek, 2022-2026-yillarda O'zbekistonni rivojlantirish yangi strategiyasining uchinchi yo'nalishida "Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlari", 26-

maqsadida “Mamlakatdagi investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSH dollari, jumladan, 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko‘rish” vazifasi qo‘yildi. Iqtisodiyotni yuksaltirish, zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan jihozlangan yangi korxonalarni barpo etish va rekonstruksiya qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, xizmat ko‘rsatish va maishiy xo‘jaliklarni rivojlantirish muhim, hal qiluvchi ahamiyatga ega. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash, ishlab chiqarishning barqaror va mutanosib o‘sish sur‘atlarini ta‘minlash jalb qilingan investitsiyalarni ko‘paytirish hisobiga tarkibiy o‘zgarishlarni izchil davom ettirish, iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya va yangilash asosiy vazifalarimiz bo‘lib qolmoqda.

Asosiy vositalar – quyidagilar uchun mo‘ljallangan moddiy aktivlardir:

“...-mahsulotlarni ishlab chiqarish va yetkazib berishda, yoki xizmatlarni ko‘rsatish, yoki boshqa tomonlarga ijaraga berish, yoki ma‘muriy maqsadlarda foydalanish uchun mo‘ljallangan aktivlardir;

va uzoqroq muddat davomida foydalanilishi kutilgan aktivdir. Asosiy vositalar obyektining tannarxi faqatgina quyidagi shartlar bajarilganda aktiv sifatida tan olinadi:

- tadbirkorlik subyekti tomonidan asosiy vosita bilan bog‘liq kelgusi iqtisodiy naf olinishi ehtimoli mavjud bo‘lsa;
- aktivning tannarxi ishonchli baholana olsa”

Amortizatsiya - bu asosiy vositalar qiymatini ulardan foydalanish muddati davomida oqilona va tizimli taqsimlash jarayoni. Firma odatda binolar, asbob-uskunalar va transport vositalari kabi turli xil uzoq muddatli aktivlarga egalik qiladi. Xizmat muddati aktivning foydali muddati sifatida tanilgan Bino uzoq yillar davomida ishlatilishi kutilayotganligi sababli, u sotib olingan sanada xarajat sifatida emas, balki aktiv sifatida qayd etiladi. Xarajatlarni tan olish tamoyiliga amal qilish uchun kompaniyalar ushbu xarajatlarning bir qismini har bir davrda aktivning foydali muddati davomida xarajatlarni sifatida ajratadilar. Asosiy vositalar ob'ektining foydalanish muddati davomida amortizatsiya to'xtamaydi, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ularni konservatsiyaga o'tkazish, shuningdek ularni to'ldirish, qo'shimcha jihozlash, rekonstruksiya qilish, modernizatsiya qilish, texnik vositalar bilan ta'minlash muddatlari bundan mustasno. ob'ektdan foydalanish butunlay

to'xtatilgan sharoitda qayta jihozlash. Asosiy vositalar uchun amortizatsiya ajratmalarini hisoblash korxonaning hisobot davridagi faoliyati natijalaridan qat'iy nazar amalga oshiriladi va bu tegishli holatda hisobot davrining buxgalteriya hisoblarida aks ettiriladi. 21-sonli BHMSga muvofiq asosiy vositalar bo'yicha hisoblangan amortizatsiya summasi tegishli summalarni (0200) undirish yo'li bilan asosiy vositalarning eskirishini hisobga olgan holda buxgalteriya hisobi schyotlarida aks ettiriladi. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning buxgalteriya hisobida asosiy vositalar bo'yicha amortizatsiyani hisoblash quyidagi tarzda aks ettiriladi:

a) hisob-kitob usuliga qarab ishlab chiqarish jarayonida foydalanilgan asosiy vositalar yordamida ishlab chiqarilgan mahsulot tannarxini hisoblash va xarajatlarni tannarxga kamaytirish;

- ishlab chiqarish birligining:

Dt "asosiy ishlab chiqarish" "yoki 2510 "umumlashtirish",

"Asosiy vositalarning amortizatsiyasi" KT hisobi.

b) yordamchi ishlab chiqarish maydonlarida yoki xizmat ko'rsatish xo'jaliklarida foydalaniladigan asosiy vositalar uchun:

Dt 2310 - "yordamchi ishlab chiqarish" schyoti yoki 2710 - "xizmat ko'rsatish xo'jaliklari" schyoti,

Kt "asosiy vositalarning eskirishi" schyoti.

V) mahsulotlarni (ishlarni, xizmatlarni) sotishda foydalaniladigan asosiy vositalar va ma'muriy maqsadlarda, ilmiy va boshqa ijtimoiy vazifalarni bajarishda foydalaniladigan tovarlar uchun:

Dt «davx xarajatlari» schyoti, KT «Asosiy vositalarning eskirishi» schyoti.

5-sonli BHMSga muvofiq asosiy vositalarning amortizatsiya summasi quyidagi usullardan biri yordamida hisoblanishi mumkin:

1) amortizatsiyani teng (chiziqli) asosda hisoblash;

2) amortizatsiyani bajarilgan ish hajmiga mutanosib ravishda hisoblash (ishlab chiqarish usuli);

3) qoldiqli kamayish usuli;

4) yillar yig'indisi usuli (kumulyativ usul).

Amortizatsiyani yagona (to'g'ri chiziqli) hisoblash usulining mohiyati shundan iboratki, asosiy vositalarning amortizatsiya qiymatidan kelib chiqib, amortizatsiya ularning foydali muddati davomida teng va teng ulushlarda hisoblab chiqiladi.

Ushbu usulga muvofiq, asosiy vositalar ob'ektining amortizatsiya qiymati uning foydalanish muddati davomida tegishli xarajatlarga bir chiziqda (tekis ravishda) amalga oshiriladi (taqsimlanadi). Ushbu usulga ko'ra, amortizatsiya miqdori foydali xizmat muddatining uzunligiga bog'liq bo'lib, har bir davr uchun amortizatsiya summasining amortizatsiya qilingan qiymatini aktivdan foydalanilgan hisob-kitob davrlari soniga bo'lish yo'li bilan hisoblanadi. Yagona (to'g'ri chiziqli) amortizatsiyani hisoblash usuli bo'yicha amortizatsiya ajratmalarining yillik miqdori asosiy vositalar ob'ektining boshlang'ich (almashtirish) qiymatidan uni tugatish qiymatini chегirib, ushbu ob'ektning foydali xizmat muddatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi: Masalan: kompyuterning dastlabki qiymati 3 400 000 so'm, foydalanish oxirida qoldiq (tugatish) qiymati 400 000 so'm, foydalanish muddati 5 yil, yillik amortizatsiya to'lovi amortizatsiya qiymatining 20 foizi yoki 200 000 so'm. so'm $((3\ 400\ 000 - 400\ 000) / 5 = 6\ 000\ 000)$ so'm. Amalga oshirilgan ishlar hajmiga mutanosib ravishda amortizatsiyani hisoblash (ishlab chiqilgan hisoblash metodikasi). Amortizatsiyani hisoblashning ishlab chiqarish usuli har bir aniq yildagi asosiy vositalar ob'ektini ishlab chiqarish hajmiga asoslanadi. Ushbu usul bo'yicha yillik amortizatsiya miqdorini hisoblash uchun foydali xizmat muddati davomida kutilayotgan ishlab chiqarishning umumiy hajmini va ma'lum bir yil uchun ishlab chiqarish hajmini aniqlash kerak. Ishlab chiqarish hajmi sifatida ishlab chiqarilgan birliklar soni, ishlagan soatlar soni, chop etilgan tonometrlar soni va shunga o'xshash narsalarni olish mumkin. Amortizatsiyani hisoblashning ishlab chiqarish usuli bilan amortizatsiya to'lovlarining yillik miqdori hisobot davridagi mahsulot (ishlar, xizmatlar) hajmining tabiiy ko'rsatkichi, shuningdek diskontlangan dastlabki (almashtirish) qiymatining nisbati asosida aniqlanadi. Asosiy vositalardan intensiv foydalanish, shuningdek fan va texnika taraqqiyotiga kuchli ta'sir ko'rsatish holatlarida, amortizatsiya qiymatining pasayishi. asosiy vositalar amortizatsiyani tezlashtirish bilan ifodalanadi. Amortizatsiya to'lovining ikki baravar kamaytiriladigan qoldiq usuli bo'yicha amortizatsiyani hisoblash davrida aktivning amortizatsiya qiymati kamayadi. Amortizatsiya stavkasini 2 baravar oshirgan holda kamayuvchi qoldiq usulidan foydalangan holda amortizatsiyani hisoblashda, tugatishning taxminiy qiymati dastlabki (almashtirish) qiymati hisoblanadi va chегirib tashlanmaydi. Masalan: oldingi misolda kompyuterning ishlash muddati 5 yil edi. Tegishli holatda yillik to'g'ri chiziqli amortizatsiya darajasi 20% ($100\% / 5$).

Qoldiq qiymatni ikki baravar amortizatsiya stavkasi bilan kamaytirish usulida amortizatsiya normasi 40% (2 x 20%) ga teng bo'ladi. Ushbu 40% lik qat'iy stavka har yil oxirida asosiy vositalarning balans qiymatiga nisbatan qo'llaniladi.

Xulosa. Ushbu hisob-kitoblar amortizatsiyani hisoblash usulini chiziqli hisobdan kamaytiruvchi balans usuliga o'zgartirganda, asosiy vositalarning o'rtacha yillik qiymati ham, tovar mahsuloti tannarxi ham o'zgarishi ehtimolini aniqlaydi, bu esa yalpi foydaning o'zgarishiga olib keladi, mulk solig'i va daromad solig'i va natijada, sof foyda ko'rsatkichi. Shunday qilib, yeng balansini kamaytirish usuli tashkilotlar uchun maqbuldir, chunki bu sizga birinchi yillarda katta miqdorda amortizatsiya to'lovlariga erishishga imkon beradi va shu bilan yeng xarajatlarini samarali qoplaydi, hisoblangan miqdorni kamaytiradi. yildan yilga amortizatsiya. Ammo bu usul foydalanish muddati oxirida qoldiq qiymatni nolga tushirishga imkon bermaydi, shuning uchun chiziqli usuldan foydalanish tashkilot uchun maqbuldir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Soliq Kodeksi"(yangi tahrirda), 30-dekabr 2019-yil
2. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuni. 2016 yil 13 apreldagi , 404-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni. 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni. 2023 yil 11 sentyabrdagi PF-158-son
5. Xolmirzaev, U. B. A., & Madaliev, M. R. (2023). MOLIVIY HISOBOTLARNING QAYTA KO 'RIB CHIQUILISHIDA XALQARO TALABLARGA RIOYA ETILISHI ZARURLIGI. *Educational research in universal sciences*, 2(3), 424-432.
6. Abdulazizovich, K. U. B. (2023). Improvement Of Information About Accounts Receivable In Current Assets In The Balance Sheet Based On International Standards. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(2S), 2849-2859.
7. Abdullaevich, A. O., & Abdulazizovich, K. U. B. (2023). The Importance of Infrastructure in Facilitating the Business Environment. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(2S), 3695-3702.

8. Abdulazizovich, K. U. B., & Tursunpolatovna, N. N. (2023). Improving Reflection Of Information About Cash And Equivalents In The Accounting Balance Sheet On The Basis Of International Standards. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(2S), 2107-2114.

9. O'g'li, J. E. S., & Abdulazizovich, X. U. B. (2019). Profits of housekeeping and its development. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 8(4), 419-423.

10. Abdulazizovich, X. U. B. (2023). XALQARO QOIDALAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.

11. Qutbiddinovich, S. I., & Abdulazizovich, X. U. B. (2023). GAAP ASOSIGA QO'YILGAN MOLIVAVIY HISOB KONTSEPTSIYALARI. *Interpretation and researches*, 1(3), 42-50.

12. Kholmiraev, U. B. A., & Ubaydullayev, T. A. (2023). IMPROVING THE CLASSIFICATION OF FINANCIAL ASSETS ACCORDING TO THE ECONOMIC CONTENT. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(1), 203-209.

13. Холмирзаев, У. А. (2022). ҚИСКА МУДДАТЛИ ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРНИ АНАЛИТИК ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Архив научных исследований*, 2(1).

14. Abdulazizovich, K. U. (2022). IMPROVING METHODOLOGICAL APPROACHES TO FINANCIAL ASSET ACCOUNTING. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(4), 56-62.

15. Abdulazizovich, K. U. IMPROVING THE REFLECTION OF MONEY AND CASH EQUIVALENT IN THE ACCOUNTING BALANCE. *Dear Academicians & Research Scholars*, 55.

16. Tursunpolatovna, N. N. (2022). Need and duties of accounting in business entities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(11), 8-12.

17. Nasirova, N. (2023). KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVASION MARKETINGDAN SAMARALI FOYDALANISH. *Interpretation and researches*, 1(3), 28-34.

18. Tursunpulatovna, N. N. (2022). THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONTENT AND CHARACTERISTICS OF MARKET COMPETITION. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 *Impact Factor*: 6.876, 16(4), 79-85.

19. Abdulazizovich, K. U. B., & Tursunpolatovna, N. N. (2023). Improving Reflection Of Information About Cash And Equivalents In The Accounting Balance Sheet On The Basis Of International Standards. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(2S), 2107-2114.